

*Teória psychoterapie***Metoda témy centrálneho vzťahového konfliktu v katatýmne-imaginatívnej psychoterapii**

K. Knížová

The core conflictual relationship theme in guided affective imagery psychotherapy**Súhrn**

Jednou z metód používaných vo výskume procesu psychoterapie, ktorý sa zameriava na popis priebehu a faktorov vplývajúcich na zmenu a účinnosť psychoterapie, je metóda centrálneho vzťahového konfliktu (The Core Conflictual Relationship Theme – ďalej CCRT). Metóda CCRT pracuje v psychodynamickom koncepte a bola vyvinutá na stanovenie vzorcov vzťahovania sa k druhým, internalizovaných vzťahových schém a schém ústredných vzťahových konfliktov. Je založená na analýze vzťahových epizód získaných z naráčii klienta v psychoterapeutickom sedení. Výskumy, v ktorých bola metóda CCRT použitá, štruktúrovane popisujú zmeny v centrálnom vzťahovom konflikte a v oblasti vzťahovania s k druhým, ku ktorým dochádza v počas psychoterapie. Využitie metódy CCRT vo výskume procesu psychoterapie pracujúcej s dennými snami umožní zachytiť nie len tému ústredného vzťahového konfliktu, jej premeny v priebehu terapie a špecifická typická pre jednotlivé klinické skupiny pacientov, ale aj tie aspekty vzťahovania sa k druhým, ktoré sú vďaka prevládajúcemu primárne procesovému módu spracovania počas denného sna, nepostihnuteľné vo verbálnom sedení.

Kľúčové slová: výskum v psychoterapii, metóda centrálneho vzťahového konfliktu (CCRT), vzťahové vzorce, vzťahové epizódy, vzťahové vzorce, katatýmne-imaginatívna psychoterapia.

Summary

The Core Conflictual Relationship Theme (CCRT) is one of the research methods used in the psychotherapy process research that focuses on description of the course and factors influencing the change and efficiency of the psychotherapy. The CCRT method works in psychodynamic concept and was developed to assess the relationship patterns, the internalised relation schemes and central relationship conflicts. It is based on the analysis of the relationship episodes extracted from the client's narrations during the psychotherapeutic settings. Researches based on applying the CCRT method describe the changes in central relationship conflict and in relating to others during the psychotherapy in a detailed way.

The application of the CCRT method in research of the process of the psychotherapy working with day dreams (Guided affective imagery psychotherapy) enables to recover not only the central relationship conflict theme, it's changes during the psychotherapy and specifics typical for various clinical groups of patients, but also those aspects of relating to the others which are elusive in verbal settings due to prevailing of the primary process mode processing during the day-dream.

Key words: research in psychotherapy, The Core Conflictual Relationship Theme, relationship patterns (CCRT), relationships episodes, Guided affective imagery psychotherapy.

Psychiatrická nemocnica P.Pinela, Pezinok

Adresa: Mgr. Katarína Knížová, Psychiatrická nemocnica P.Pinela, Mužské oddelenie, Malacká 63, 902 18 Pezinok, Slovensko, e-mail: katarinaknizova@gmail.com

Úvod

Výskum na poli psychoterapie je oblasťou, ktorá sa za posledné desaťročia stále rozvíja a metodologicky obohacuje a prináša nové poznatky aplikovateľné v psychoterapeutickej praxi. Výskum v psychoterapii možno rozdeliť z hľadiska jeho zamerania a cieľa na výskum efektu a výskum procesu psychoterapie. Kým základnou otázkou výskumu efektu psychoterapie je, či psychoterapeutická metóda pôsobí terapeuticky a ako efektívne, výskum procesu psychoterapie sa zameriava na popis toho, ako psychoterapia funguje, teda ako dochádza k zmene – aké mechanizmy sú za ňu zodpovedné. V tejto oblasti existuje doposiaľ viacero metód vychádzajúcich z rôznych teoretických konceptov psychoterapie. Jednou z metód vychádzajúcich z psychodynamického konceptu je **výskumná metóda centrálneho vzťahového konfliktu** (The Core Conflictual Relationship Theme – ďalej CCRT), ktorej autorom je Luborsky (1988; pozri tiež Levenson et al., 2005). CCRT umožňuje identifikovať internalizované vzťahové schémy, schémy ústredného vzťahového konfliktu, ako aj charakteristických, pretrvávajúcich vzorov vzťahovania sa k druhým. Tieto sa extrahujú zo **vzťahových epizód** (relationship episodes) – t.j. krátkych príbehov (naratívnych sekvencií), vznikajúcich počas psychoterapie. Pacient v nich rozpráva o svojich zážitkoch v **raných vzťahoch**, a to predovšetkým so svojimi rodičmi a blízkymi, ďalej v **aktuálnych vzťahoch**, ako aj vo **vzťahu s terapeutom**. Ide tu teda o oblasť vzťahovej triády: vzťahy s primárnymi osobami – aktuálne vzťahy – prenosový vzťah (Luborsky 1986).

Vzťahové epizódy v sebe obsahujú **vzťahovú schému**, ktorá je zložená z troch komponentov:

- **Komponent želanía** (W_{ish}) – vyjadruje želanie, potrebu alebo zámeru subjektu (klienta/pacienta) viažuce sa na druhých a na seba;
- **Komponent odpovede objektu** ($R_{eaction\ of\ O_{bject}}$) – reakcie objektu (druhých) na želania subjektu (klienta);
- **Komponent reakcie subjektu** ($R_{eaction\ of\ S_{ubject}}$) na reakciu druhých. Tento komponent reakcie je determinovaný tzv. kontrolnou funkciou subjektu informujúcou o vnútorných a vonkajších podmienkach významných pre vyjadrenie a uspokojenie tohto želanía

Vo svojom koncepte CCRT Luborsky (1988) predpokladá existenciu vzťahových schém, ktoré zahŕňajú reprezentáciu seba, reprezentáciu druhej osoby a interpersonálneho scenára, ktorý spája osobu s druhými. Vzťahové schémy vzniknuté počas života jedinca sa realizujú v interpersonálnom scenári. Tento obsahuje deklaratívne elementy (napr. očakávaný dialóg) a procedurálne elementy (napr. habituálne správanie) pre oboch účastníkov vzťahu, ako aj pocity a zámeru jedinca v rámci danej situácie.

Podstatou konceptu CCRT je predstava, že vzťahové skúsenosti klienta v sebe obsahujú určitý typický, charakteristický vzorec správania sa vo vzťahu subjekt – objekt. Tento sa prejaví v rozprávaní (narácii) klienta/pacienta, pretože je aktívne prítomný v jeho živote (Dahl, Kächele, Thomä, 1988; Kächele, Dahlbender, 1993).

V rámci naratívnej sekvencie sa teda venuje pozornosť vzťahovým epizodám, ktoré vyjadrujú želanie, potrebu alebo zámer klienta v danej situácii, reakcie na ne zo strany objektu a reakcie samotného pacienta. Na centrálny vzťahový konflikt možno nahliadať aj vo vzťahu k ohrozeniu, ktoré môže želanie prinášať a ktoré vzniká v interpersonálnych vzťahoch (Kächele, Thomä, 2002–2004; Luborsky, 1988).

Aj keď je táto metóda nazvaná metóda centrálneho vzťahového konfliktu, nezachytáva koncept konfliktu v analytickom zmysle, t.j. ako konflikt medzi želaním a obranou, medzi rozličnými systémami a úrovňami alebo medzi pudmi. Komponent želanía umožňuje popísať konflikty medzi dvoma želaniami, ktoré sa objavujú naraz a sú vzájomne sa vylučujúce, resp. konflikt vyplývajúci z nesplnenia želanía alebo očakávania kvôli reakcii druhých, ktorá sa nezhoduje s očakávaním subjektu. Metóda CCRT teda zachytáva nosnú tému najfrekvencovanejšieho želanía a odozvy (najfrekvencovanejšiu vzťahovú schému) bez toho, aby bezprostredne odhalila pridružený konflikt. Interpersonálne konflikty popisuje pomerne jasne a diferencovane vo forme schém „želanie – reakcia“. Pokračujúcu interakciu, interaktívne a komunikatívne aspekty narácie nezachytáva, tie sú skúmané v rámci terapeutickú interakcie „tu a teraz“. Metódou CCRT možno taktiež zachytiť klinicky relevantné aspekty psychoanalytického procesu z pohľadu pacienta – **vývoj jednotlivých aspektov klinického prenosu** v návaznosti na jednotlivé témy spracovávané v jednotlivých etapách psychoterapie, ale aj v návaznosti na interpretácie a intervencie zo strany psychoterapeuta. Taktiež umožňuje sledovať vývin klinických hypotéz a terapeutického fokusovania počas trvania terapie (Albani et al., 2003).

V praxi sa práca s metódou CCRT začína identifikáciou vzťahových epizód a následne komponentov želanía, reakcií objektu a reakcií subjektu v každej vzťahovej epizóde (podkladom sú prepisy psychoterapeutických sedení). Pre ilustráciu uvedieme príklad vzťahovej epizódy, v ktorom je pre pacienta objektom matka (príklad je prebratý z príspevku Pokorný, Stigler, 2005, s.108).

„... raná detská spomienka bola ako som sa s matkou hral v mojej izbe na skrývačku. Mal som malú izbičku a ehmm – a ona sa jednoducho skryla a ja som ju hľadal. Pre mňa to ale nebola skrývačka a dokážem si veľmi dobre spomenúť, ako som potom na mamu volal a nenachádzal, ona sa prirodzene schovala, ale ja som mal hrozný strach – áno, že už tu nikdy nebude...“

V nasledujúcom kroku je potrebné formalizovať text vzťahovej epizódy pomocou všeobecnejších výrokov, ktoré odrážajú podstatný afektívny náboj želanía alebo reakcie. Je to prvý krok smerujúci od bezprostredného popisu k zovšeobecneniu a takto vzniknuté kategórie môžeme označiť ako „**šité na mieru**“ („tailor made“). V tomto prípade znejú nasledovne:

W (prianie)	Chcel som, aby mama ihneď ku mne prišla.
RO (reakcia objektu)	Ona sa mi skryla a myslela si, že to bolo veselé.

RS (reakcia subjektu) Vôbec mi to nepripadalo veselé a mal som hrozný strach.

Vo vzťahu k naplneniu alebo nenaplneniu želania subjektu, sa dodatočne klasifikuje a označí komponent reakcie ako pozitívny – ak dôjde k naplneniu želania subjektu alebo negatívny – ak k naplneniu želania nepríde. Znamená to, že tá istá kategória môže byť hodnotená odlišne vzhľadom na kontext. V uvádzanom príklade je reakcia prežívaná ako negatívna.

W (prianie)	Chcel som, aby mama ku mne ihneď prišla.
NRO (negatívne prežívaná reakcia objektu)	Ona sa mi skryla a myslela si, že to bolo veselé.
NRS (negatívne prežívaná reakcia subjektu)	Vôbec mi to nepripadalo veselé a mal som hrozný strach

V nasledujúcom kroku hľadá posudzovateľ v katalógu štandardných kategórií tú, ktorá sa k „na mieru šitým“ kategóriám (výrokom) najpresnejšie hodí a detailné štandardné kategórie mechanicky preloží do nadradených clustrových dimenzií.

Zoznam štandardných kategórií je zložený z troch *hlavných kategórií* – pre každý komponent jedna. Každá hlavná kategória sa člení na 8 *dimenzií*. Dimenzie sa ďalej delia do *štandardných kategórií*. Výsledkom je 35 štandardných kategórií pre komponent želania (W), 30 pre komponent reakcie objektu (RO), 30 pre reakcie subjektu (RS) (Pokorný, Stigler, 2005). Ako príklad uvádzame zoznam dimenzií jednotlivých hlavných kategórií:

W – Wish/Želania: „Ja chcem, ...“

- 1 sa presadiť a byť nezávislý
- 2 vzoprieť sa iným, iných zraniť/kontrolovať
- 3 byť kontrolovaný/zranený, nemať zodpovednosť
- 4 mať odstup, vyhnúť sa sporom
- 5 **byť nablízku (druhým)**
- 6 byť milovaný a pochopený
- 7 cítiť sa dobre a príjemne
- 8 dosiahnuť (úspech, výkon), pomáhať druhým

RO – Reakcia druhých (objektu): „Druhí (sú) ...“

- 1 silní
- 2 kontrolujú
- 3 ohromení, zdesení, podráždení, rozčúlení, nahnevaní
- 4 zlí
- 5 **odmietajú, sú proti mne**
- 6 nápomocní
- 7 majú ma radi
- 8 chápu

RS – Reakcia subjektu: „Ja sa cítim/ja som ...“

- 1 nápomocný
- 2 necitlivý a neprístupný
- 3 rešpektovaný a akceptovaný

- 4 vzopriem sa a raním druhých
- 5 sebakontrola a sebadôvera
- 6 **bezmocný**
- 7 sklamaný a deprimovaný
- 8 úzkostný a zahanbený

Z toho pre uvedení naratívnu epizódu vyplýva:

W 5 (prianie) Chcel by som byť mame nablízku

NRO 5 (negatívne prežívaná reakcia objektu) Mama ma odmieta

NRS 6 (negatívna reakcia subjektu) Cítim sa bezmocne

Výpovede s najvyššou početnosťou v rámci všetkých troch komponentov, ktoré označujeme ako prototypy, definujú tému centrálného vzťahového konfliktu. Pritom samozrejme platí, že väčší počet vzťahových epizód je základom pre stabilnejšie hierarchické rozdelenie prototypických formulácií. Týmto spôsobom je početnosť vyskytujúcich sa komponentov kvantifikovaná a transformovaná do kvality, ktorá je akýmsi koncentrátom subjektívne významných interpersonálnych zážitkov jedinca (Luborsky 1988; Kächel, Thomä, 2002–2004; Kächele, Dahlbender, 1993).

CCRT-LU

Metóda témy centrálného vzťahového konfliktu prešla počas svojej histórie vývinom, zmenami a úpravami, ktoré sa týkali metodologických podmienok a postupov. Jednou z podstatných úprav tejto metódy bola **reformulácia systému štandardných kategórií CCRT a vytvorenie novšieho systému kategórií CCRT-LU** (LU je skratka pre popis miest, v ktorých bola metóda vyvinutá Leipzig/Ulm a pre logicky zjednotený (z angl. „logically united“) aspekt systému (Albani et al., 2002). Vychádzalo sa pritom z veľkého množstva zozbieraného empirického materiálu, záverov empirických štúdií, ako aj teoretických konceptov. Namiesto zoznamu, ktorý tvorili tri kategórie – pre každú komponentu zvlášť jedna (tj. skupina 35 kategórií pre pranie, skupina 30 kategórií pre reakciu subjektu, skupina 30 kategórií pre reakciu objektu), bol zavedený **jednotný hierarchicky štruktúrovaný systém kategórií**, ktorý je identický pre reakcie subjektu, reakcie objektu, aj želania. Hlavným rozdielom oproti CCRT systému kategórií je zavedenie **subdimenzií komponent**, a to takým spôsobom, ktorý umožní ich klasifikáciu ako na **objekt zameraných** a na **subjekt zameraných**. Dôsledkom toho je vytvorenie 4 hlavných dimenzií komponent: WO – želanie objektu, WS – želanie subjektu, RO – reakcia objektu, RS – reakcia subjektu. Tieto sú potom v rozprávaní o vzťahoch (v rovine subjekt-objekt) klasifikované podľa ďalšieho zamerania do 8 subdimenzií:

WOO – želanie objektu voči sebe samému alebo inému objektu.
Např.: Romeo chce, aby ho Júlia milovala

- WOS** – želanie objektu voči subjektu
Např. „Druhí chcú, aby som im bol vždy k dispozícii.“
- WSS** – želanie subjektu vzťahujúce sa naň samého
Např.: „Chcem sa vymedziť voči druhým.“
- WSO** – želanie subjektu voči objektu
Např.: „Chcel by som, aby boli ľudia ku mne priateľskí.“
- RSO** – reakcia, resp. odpoveď subjektu na objekt
Např.: „Nevšímam si ich potreby.“
- ROS** – reakcia, resp. odpoveď objektu smerom k subjektu
Např.: „Odmietol so mnou hovoriť.“
- RSS** – reakcia, resp. odpoveď subjektu na subjekt
Např.: „Urobím si doma pohodu a počívam hudbu.“
- ROO** – reakcia, odpoveď objektu voči inému objektu, alebo sebe
Např.: „Ostatní v kolektíve si veľmi dobre rozumeli.“

Po osignovaní dimenzie v CCRT-LU nasleduje výber a kódovanie kategórie podľa spomínaného hierarchicky štruktúrovaného predikátového zoznamu kategórií takú, ktorá sa k výroku klienta najlepšie hodí. Ak sa vrátíme k uvedenému príkladu, potom signatúra vyzerá nasledovne:

- WSO C 31** (pranie subjektu k objektu)
Chcel by som byť mame nablízku
- C 31** – *dôverovať, cítiť sa s niekým v bezpečí, veriť niekomu, mať istotu*
- NRO J11** (negatívne prežívaná reakcia objektu)
Mama ma odmieta
- J11** – *zneisťovať, ukazovať nezáujem, ignorovať, neceniť si niekoho, brať odvahu*
- NRS G21** (negatívna reakcia subjektu)
Cítim sa bezmocne
- G21** – *byť slabý, bezmocný, byť bezprávnny, byť vydaný na pospas, byť nechránený, cítiť sa zranený, podriaďovať sa*

Reformulovaný systém kategórií umožnil vyhnúť sa situáciám, v ktorých pre „na mieru šité“ formulácie neexistuje kategória, ku ktorej by táto mohla byť priradená, resp. môže byť priradená k dvom súčasne sa prekrývajúcim kategóriám.

Doterajšie štúdie, v ktorých bol použitý reformulovaný systém kategórií, jednoznačne poukazujú na jeho výhody týkajúce sa ľahkosti zvládania tejto metódy, ako aj jej časovej efektivity (Albani et al., 2002; Stigler, Pokorny, 2005).

Výskumy (Luborsky, 1986) týkajúce sa zmien vzťahových schém počas psychoterapeutického procesu ukazujú, že téma centrálného vzťahového konfliktu je zjavná, zreteľná počas celého priebehu psychoterapie a zmeny v rámci vzťahových vzorcov sa týkajú najmä konzekvencií želaní a reakcií subjektu – negatívne reakcie subjektu ubúdajú, pozitívne pribúdajú. Charakter želaní sa pritom signifikantne nemení. Tak-

tiež dochádza k vylúčeniu určitých – nežiaducich – a naopak prijatiu nových požadovaných komponentov – teda želaní a reakcií klienta vo vzťahu k druhým. Tieto zmeny možno chápať ako dôsledok pochopenia vlastnej schémy centrálného vzťahového konfliktu a tiež zrelejšieho zaobchádzania s niektorými týmito komponentmi (Kächele, Dahlbender, 1993). Zmeny sa ukázali ako najzreteľnejšie u pacientov, u ktorých došlo počas psychoterapie k celkovému zlepšeniu a aj u pacientov, u ktorých došlo k zlepšeniu v oblasti, na ktorú bola psychoterapia fokusovaná. Pacienti u ktorých nedošlo počas psychoterapie k výraznejšiemu zlepšeniu vykazovali väčšiu stabilitu témy centrálného vzťahového konfliktu.

Metóda CCRT bola dosiaľ aplikovaná najmä v kontexte výskumu procesu psychoterapie v psychoterapeutických metódach, ktoré pracujú v rečovo-logických kanáloch a spoliehajú sa na vedomé a kognitívne spracovanie a verbálnu výmenu. Postihujú však práve iba tú časť skúseností človeka, ktorá sa vyvíjala vo verbálnom období vývinu, ktorá je spojená so zretím hipokampu a nazýva sa **explicitná** alebo **deklaratívna skúsenosť/pamäť**. Viaže sa na spomienky, ktoré jedinec zažil (epizodická pamäť) a čo sa naučil za svojho života (vedomostná pamäť). U človeka sa však ešte pred vývinom explicitnej/deklaratívnej skúsenosti a pamäte vytvára v preverbálnom, presymbolickom období života tzv. **implicitná** alebo **procedurálna skúsenosť** alebo **pamäť** ako výsledok učenia založeného na senzomotorickom a emocionálnom zážitku, ku ktorému dochádza počas ranných interakcií s ľuďmi a objektovým svetom. Tieto spomienky sú spracované a uložené v implicitnej pamäti vo forme **procedurálnych schém** a v dospelom živote sú automaticky aktivované a zažívané ako spôsoby prežívania a reakcie vo vzťahových, ako aj iných situáciách. Nie sú teda vyjadrením toho, čo si kto o sebe myslí, ale toho ako jedná, ako vychádza s inými ľuďmi, ako zažíva tieto vzťahy a pod. Sú niečím nevedomovaným, nemožno ich vybaviť z pamäte, možno ich sledovať v interakciách, vo výraze emócií, sú inscenované v správaní. Procedurálne spomienky podliehajú prenosu a obranám a všeobecne – celej implicitnej vzťahovej skúsenosti (Stigler, Pokorny, 2001; Uhrová, 2004). V súvislosti s touto skúsenosťou je dôležité spomenúť Bowlbyho koncept **vnútorných pracovných modelov**, ktoré sú vytvorené už v prvom roku života dieťaťa, majú tendenciu pretrvávajúť v čase a uplatňujú sa pri vzťahovaní sa k osobám v priebehu života. Dieťa opakovanou skúsenosťou/skúsenosťami s blízkymi osobami získa určité povedomie o interakciách a vnútorných kvalitách osoby, s ktorou prichádza do kontaktu a táto reprezentácia je emočne obsadená. Pracovné modely umožňujú dieťaťu očakávať a predpovedať správanie okolia, resp. osoby, na ktorú jedinec vyvíja vzťahovú väzbu. Sú teda nástrojom pre plánovanie správania, zároveň v psychoterapeutickom procese sa tento fenomén prekrýva s prenosovou pohotovosťou. Pre psychoterapiu sa zdá byť kľúčové, že v rámci bezpečia terapeutického vzťahu sa aktivujú a súčasne korigujú abnormné vzťahové vzorce (Bowlby, 2001 in: Hašto, 2005; Hašto, 2006).

Doterajšie výskumy ukazujú, že sú to práve psychoterapeutické metódy pracujúce so snami a imagináciami, ktoré

aktivujú oblasť primárneho procesu a postihujú aj procedurálne schémy. Limitáciou práce s nočnými snami je nutnosť pracovať s prerozprávaním sna s istým časovým oneskorením od pôvodného snívania, ako aj skutočnosť, že do konečnej referovanej a zapamätanej podoby sna vstupuje sekundárny proces, ktorý ďalším zapojením obranných mechanizmov pozmeňuje jeho obsah. Toto obmedzenie môže byť prekonané metódami používajúcimi aktívne vyvolané imaginácie – denné sny, ktoré v sebe obsahujú funkčné princípy obdobné tým, ktoré sa vyskytujú v nočných snoch. Pretože obsah a priebeh imaginácie, denného sna je priamo prístupný a umožňuje bezprostredný audiozáznam, materiál, s ktorým výskumník pracuje, neobsahuje transformované a zabudnuté prvky (Stigler, Pokorný, 2001).

Jedna z psychoterapeutických metód, ktorá pracuje s imagináciami vo forme denných snov, je aj **katatýmne-imaginatívna psychoterapia**. Ide o hlbinnu psychologicky orientovanú psychoterapeutickú metódu, teoreticky sa opierajúcou o psychoanalýzu, pričom dôležitým parametrom je prenos, protiprenos, konflikt, odpor a obrany. Denné sny sú indukované pacientovi v relaxovanom stave ponúknutím relatívne vágneho motívu a následne sú dialogicky sprevádzané terapeutom. Psychoterapeutický setting s imagináciou je rozdelený do troch fáz: fáza predrozhovoru, fáza imaginácie a fáza porozhovoru. Fáza predrozhovoru je úvodom predchádzajúcim imagináciu, je zameraná na reflektovanie aktuálneho psychického rozpoloženia klienta. Po nej nasleduje spravidla krátka relaxácia a následne imaginácia. Aktívne sprevádzanie počas imaginácie umožňuje terapeutovi denný sen štruktúrovať, rozvíjať a intervenciou zasiahnuť do jeho utvárania. Imaginujúci tento denný sen popisuje, pričom hovorí aj o sprievodných emóciách. Po ukončení imaginácie nasleduje fáza porozhovoru, ktorý sa vzťahuje na prebehnutú imagináciu. Následne je pacient/klient požiadaný o kresbu hocikakého momentu, či scény z jeho imaginácie. Táto nesie v sebe ďalší materiál, s ktorým sa neskôr pracuje (Leuner 1994/a, 1994/b; Kottje-Birnbacher 2001; Uhrová, 2005).

Vnútorne obrazy zobrazujú často bezprostredne v symbolickej forme ústredné konflikty, nevedomé motivácie a obranné mechanizmy imaginujúceho. V priebehu imaginácie dochádza postupne k symbolickému spracovávaniu intrapsychickej reality a reorganizovaniu vnútorného sveta prostredníctvom a pod ochranou **symbolov**. Symboly sú chápané ako zobrazenie vnútorných objektových vzťahov, pričom symboly v sebe nesú v zhustenej podobe vlastnosti objektov (L. Kottje-Birnbacher, U. Sachsse, E. Wilke, 1997; Uhrová, 2005), súčasne však symbol reprezentuje často aj len jednu časť objektu, alebo jeho spôsobu správania. Vzťahové objekty (primárne osoby, resp. iné dôležité osoby) sa v imagináciách môžu pôsobením procesu presunutia objaviť v živej alebo aj neživej forme (napr. ako zvieratá, rastliny, krajina, skala a pod.). Pozícia na kontinuu od živých imaginárnych objektov po neživé, ako ukazuje Pokorný a Stigler (2005), je výsledkom spolupôsobenia primárneho procesu a sily presunu.

Katatýmne-imaginatívna psychoterapia prostredníctvom imaginácie umožní veľmi skoro zreteľne osloviť, fokusovať a štruktúrovaným postupom spracovať centrálny vzťahový konflikt, ktorý sa v dennom sne objaví. Doterajšie výskumy sa zamerali na prejavy ústredného vzťahového konfliktu vo fáze predrozhovoru, denného sna/imaginácie a porozhovoru, ďalej na mieru pozitívnych vs. negatívnych pocitov s ním spojených, ako aj na prejavy pôsobenia mechanizmu presunu v procese spracovania tohto konfliktu (Stigler, Pokorný, 2001, 2005; Stigler, 2006). Porovnanie jednotlivých fáz terapeutického sedenia, ktorého integrálnou časťou je imaginácia (denný sen), umožnilo sledovať možnosť oslovenia centrálného vzťahového konfliktu klienta. Výsledky poukazujú na skutočnosť, že vzťahové epizódy merané reakciami objektov a subjektov sú v imaginácii signifikantne pozitívnejšie ako v čisto verbálnych sedeniach a v po-rozhovoroch. Taktiež bol zaznamenaný signifikantne vyšší výskyt pozitívnych emócií vo fáze imaginácie, čo zodpovedá hypotéze predpokladajúcej vyšší výskyt pozitívnych emócií a podpory pri spracovávaní konfliktu práve v imaginácii, k čomu dochádza vďaka pôsobeniu obranného mechanizmu presunutia (vráťanie zhustenia a symbolizácie). Presunutie ako „liečivý“ mechanizmus v imaginácii spôsobí, že „kým schéma interakcie zostáva v podstate rovnaká, taktiež zostáva rovnaký aj typ afektu, k substitúcii dochádza nahradením jedného objektu interakcie iným, pričom afekt (typ zostáva pôvodný) je vo svojom výraze zmenšený, zlahčený, znesiteľnejší.“ (Stigler, 2002). Pozitívnosť vzťahových epizód a afektov v imaginácii je možné vysvetliť aj prostredníctvom symbolického posunu z nie-ludských objektov (krajina, predmety), cez živé objekty (rastliny, zvieratá), k ľudským bytostiam, čo znamená, že silnejší symbolický presun umožňuje tvorbu pozitívnejších vzťahov na imaginatívnej úrovni (Stigler, Pokorný, 2002; Stigler, 2006).

Náš chystaný výskumný projekt nadväzuje na uvedené zistenia a bude sa v rámci analýzy prepisov psychoterapeutických sedení s denným snom metódou CCRT-LU zamerať na postihnutie tých aspektov vzťahových konfliktov, ktoré sú v rámci čisto verbálnych psychoterapeutických sedení touto metódou nepostihnuteľné, pretože klient o nich explicitne nehovorí, či už zámerne, alebo v dôsledku práce obranných mechanizmov si ich neuvedomuje.

Navyše možnosť porovnania klinickej skupiny pacientov s normatívnou vzorkou zdravej populácie umožní jasne popísať charakteristické rozdiely, špecifické znaky, ako aj typické vzťahové vzorce a ich modifikácie odlišujúce klinickú skupinu od normatívnej. Z dlhodobého hľadiska umožní metóda CCRT sledovať vývoj centrálného vzťahového konfliktu, možnosť jeho oslovenia prostredníctvom psychoterapie pracujúcej s denným snom, popis procesu jeho spracovania, ale aj porovnanie jeho prejavov vo verbálnej časti psychoterapeutického sedenia s imaginatívnou časťou.

Preto môžeme túto metódu aj z hľadiska výskumu procesu psychoterapie hodnotiť ako vhodnú a využiteľnú, výsledky výskumu osvetlia kľúčové momenty a vývoj procesu v psychoterapii a prinesú poznatky uplatniteľné v praxi.

Literatúra

1. **Albani, C., Pokorný, D., Blaser, G., Gruninger, S., König, S., Marschke, F., Geissler, I., Koerner, A., Geyer, M., Kächele, H.:** Reformulation of the Core Conflictual Relationship Theme (CCRT) Categories: The CCRT-Lu Category System. , 1 September 2002, vol. 12, č. 3, s. 319-338.
2. **Albani, C., Pokorný, D., Blaser, G., König, S., Kächele, H., Thomä H.:** Study of a Psychoanalytic Process using the Core Conflictual Relationship Theme (CCRT) Method according to the Ulm Process Model. *European Psychotherapy* 4, 2003, s. 11-32.
3. **Bowlby, J.:** Das Glück und die Trauer. Herstellung und Lösung affektiver Bindungen. Klett-Cotta, Stuttgart, 2001.
4. **Dahl, Kächele, Thomä:** Psychoanalytic Research Strategies. Springer Verlag. Berlin, Heidelberg, Paris, Tokio. 1988. Internetový zdroj:
5. **Hašto J.:** Vzťahová väzba. Ku koreňom lásky a úzkosti. Vydavateľstvo F, Trenčín 2005.
6. **Hašto J.:** Vzťahová väzba pripútavacie správanie a psychiatria - psychoterapia. *Psychiatrie*, 10(1), 2006, s. 36-40.
7. **Kächele h., Thomä H.:** Psychoanalytic practice. Volume 3 Research. Ulm, 2002-2004. internetový zdroj: <http://sip.medizin.uni-ulm.de/abteilung/buecher/PDF/VOL3/VolumeII I.pdf>
8. **Kächele H., Dahlbender R.W.:** Übertragung und zentrale Beziehungsmuster. *Lindauer Texte* 1993, s. 84-103. Internetový zdroj: <http://www.lptw.de/fileadmin/Archiv/lintext/LindText1993.pdf>
9. **Kottje-Birnbacher, L.:** Einführung in die katathym-imaginative Psychotherapie. *Imagination*, 23, 2001, č. 4, s. 5-86.
10. **Kottje-Birnbacher, L., Sachsse, U., Wilke, E.:** Imagination in der Psychotherapie. Verlag Hans Huber, Bern 1997.
11. **Levenson, H., Butler, S.F., Powers, T.A., Beitman, B.T.:** Krátka dynamická a interpersonálna terapia. Vydavateľstvo F, Trenčín 2005.
12. **Leuner, H.:** Lehrbuch des katathymen Bilderlebens. Verlag Hans Huber, Bern 1994a.
13. **Leuner, H.:** Katathym-imaginative Psychotherapie. Thieme Verlag, Bern 1994b.
14. **Luborsky, L.:** Einführung in die analytische Psychotherapie. Springer Verlag, Berlin 1988.
15. **Luborsky et. al.:** A Guide to the CCRT's Methods, Discoveries and Future. Internetový zdroj:
16. **Pokorný, D., Stigler, M.:** Beziehungsschemata in der realen und der imaginierten Welt: mit der Clusteranalyse der Verschiebung auf der Spur. In: Kottje-Birnbacher, L. , Wilke, E., Krippner K., Dieter W.: Mit Imaginationen Therapieren. Pabst Science Publishers, Lengerich, 2005.
17. **Salvisberg, H., Stigler, M., Maxeiner, V.:** Erfahrung träumend zur Sprache bringen. Verlag Hans Huber, Bern 2000.
18. **Stigler, M.:** Forschung zur KIP. Ist KIP wirksam? Wenn ja - wodurch wirkt sie? Internetový zdroj:
19. **Stigler, M., Pokorný, D.:** Emotions and primary process in guided imagery psychotherapy: computerized test-analytic measures. *Psychotherapy Research*, 11(4), 2001, s. 415-431.
20. **Stigler, M., Pokorný, D.:** Prednáška na 8. medzinárodnom seminári pre Katatýmne imaginatívnu psychoterapiu. Trenčianske Teplice, 2002.
21. **Uhrová, E.D.:** Primárny a sekundárny proces v katatýmne imaginatívnej psychoterapii. *Česká a slovenská psychiatrie*, č. 4, 2004, s. 204-209.
22. **Uhrová, E.D.:** Imaginácia ako zrkadlo. *Psychoprof*, Nové Zámky 2005.
23. **Uhrová, E.D., Medzihradská, E.:** Keď fantáziu necháme hovoriť... Využitie katatýmne imaginatívnej terapie pri práci so strachom a úzkosťou u detí. *Psychiatria*, č. 3, 2003, s. 143-150.

Do redakcie došlo 20.11.2006.